

Faculty of Social Sciences
Institute of Social Studies and Research

Quarterly of Social Studies Research in Iran
Vol. 11, No. 3:625-653, Autumn 2022
Doi: 10.22059/JISR.2022.333751.1259

Study on the Characteristics of a Good Neighborhood in Tehran*

Valiollah Rostamalizadeh¹

Received: November 10, 2021

Accepted: June 21, 2022

Abstract

Introduction: The concept of neighborhood and its perception have changed in big cities, especially in Tehran. Thus, both the geographical boundaries of former neighborhoods have changed and the importance and concept of neighborhood as a social center has lost its former position. Considering these changes, this study tries to find out how people perceive a good neighborhood today and what are the characteristics of this good neighborhood: When a neighborhood is not good or we do not live in a good neighborhood, two challenges arise: 1) neighborhood instability and 2) neighborhood disrespect, which reinforce each other. Neighborhood badness is manifested by, among other things, a lack of a sense of identity with and belonging to the neighborhood, a lack of participation and voluntary mobilization of human and financial resources and facilities, and the like. Therefore, understanding a good or desirable neighborhood is important for city managers and planners to consider citizens' ideas, needs, and priorities in neighborhood preservation and development, and to enhance the attractiveness of urban neighborhoods for life and vitality. Also, by understanding the characteristics of a good neighborhood and its dimensions, it is possible to expansion urban development programs based on the material and mental needs of the neighborhood people. We believe that a good neighborhood is a place that provides vitality, quality of life, and a good standard of living, a place where one feels at home and belongs.

* Research Paper, from a research project entitled "Investigating the contexts of neighborhood attachment in Tehran and its effects on the social, cultural and demographic stability of the neighborhoods", with the support of the Social and Cultural Studies Office of the Social and Cultural Deputy of Tehran Municipality.

1. Assistant professor in Development Sociology, National Institute for Population Research, Tehran, Iran, v.rostamalizadeh@nipr.ac.ir

Method: The methodological approach of this article is qualitative. Data are collected using interviews and observation techniques in eight Tehran neighborhoods named Kianshahr, Yaftabad, Shemiran Neu, Karoun-e Shomali, Narmak-e Markazi, Bagh Feyz, Niavaran, and Saadataabad. Fifty-nine people participated in the study. The collected data were analyzed using the content analysis method.

Finding: The results of this study show that the characteristics of a good neighborhood include: “good and moral people”, “health and cleanliness in the neighborhood”, “recreational, cultural and sports facilities”, “easy access to essentials and public transportation”, “quietness and low population density in the neighborhood”, “presence of green areas, parks and good weather,” “architecture and good appearance of the neighborhood,” “no interference in others’ lifestyle,” “interaction and good relations with neighbors,” “absence of social problems/anomalies and enjoyment of social security and health,” and “a suitable educational environment for children.”

People see a good neighborhood as a place that has three important dimensions: “social health,” “suitable physical space and environment,” and “the opportunity to live and enjoy.”

Conclusion: A good neighborhood is very closely related to attachment. When it is a good neighborhood, the attachment to the neighborhood is naturally positive and high. It can be said that paying attention to the dimensions of a good neighborhood is important and crucial for a vital and sustainable city, as well as for a livable neighborhood for people, and should be seriously considered by urban planners and managers.

Keywords: Good Neighborhood, Neighborhood livability, Neighborhood Vitality, Attachment to Neighborhood, Tehran.

References

- Alaeddini, P., & Pourmirghaffari, M. (2018), Tehran’s Neighborhood Management and Sub-Councils: Assessing Urban Governance in Hassan-Abad-e Zargandeh. **Quarterly of Social Studies and Research in Iran**, 7(1): 25-52. (*In Persian*)
- Alexander, K. D. (2020), **Book Review: Palaces for the People: How Social Infrastructure Can Help Fight Inequality, Polarization, and the Decline of Civic Life**. *Acta Sociologica*, 63(1): 126-127.
- Atak, S. (2020), **the Impact of Urban Form on Urban Vitality: Comparative Analysis of Two Cases in Yenikale Neighborhood**. MA Thesis in Urban Design, the Graduate School of İzmir Institute of Technology, 2020.
- Bastani, S., & Nikzad, S. (2014), Personal Networks and Neighborhood Attachment in Tehran city:with emphasis on the role of modern communication mediums. **Quarterly of Social Studies and Research in Iran**, 3(2): 193-219. (*In Persian*)
- Braun, V. & Clarke, V. (2006), Using thematic analysis in psychology. **Qualitative Research in Psychology**, 3(2).
- Ebrahimzadeh, H., Hashem Zehi, N., Ashtari, A., & Mofarah, F. (2015), Social Factors Influencing the Iranians Belong to the Neighborhood (the Study

- Population: Tehran 22 area Residents over 18 Years Old). **International Journal of urban and Rural Management**, 13(37): 151-164. *(In Persian)*
- Evans, P. B. (2002). **Livable cities? Urban struggles for livelihood and sustainability**. Berkeley: University of California Press.
 - Fakouhi, N. (2004), **Urban Anthropology**, Tehran: Ney Publications. *(In Persian)*
 - Farazmand, R., & Sohizadeh, M. (2014), Study and Analysis of Components Affecting on Vitality from the Perspective of Social Interactions in Evaluating the Performance of Urban Public Spaces (Case Study: Kermanshah Municipality Parking Area). **Haft Hesar Journal of Environmental Studies**, 2 (6): 29-42. *(In Persian)*
 - Fazelian, M., & Ghasemi, M. (2014), Study the characteristics appropriate social spaces to create a sense of belonging to the neighborhood Case study: Region 2 of Tehran municipality. **Urban Management Studies**, 5(16): 57-70. *(In Persian)*
 - Flick, U. (2008), **An introduction to qualitative research**. Translated by Hadi Jalili, Tehran: Ney Publication. *(In Persian)*
 - Ghorbanpour, M., Zali, N., yourdkhani, M., & Azadeh, S. (2018), Evaluation of Effective Factors on Strengthening Vitality of Urban Walkways (Case Study: Alam-Al-Hoda Walkway in Rasht). **Journal of Studies of Human Settlements Planning**, 13(1): 105-123. *(In Persian)*
 - Guest, G. (2012) **Applied Thematic Analysis**. SAGE Publications, Inc,
 - Hahlweg, D. (1997). **The City as a family**. In S. H. Lennard, S. von Ungern Sternberg, H. L.
 - Hedayat, S., Hadyani, Z., Hajinezhad, A., & Asgari, A. (2019), Interdisciplinary Conceptual Urban Vitality (Examining Principles, Dimensions and Indicators). **Urban Structure and Function Studies**, 6(20): 75-107. *(In Persian)*
 - Khorasanizadeh, F., Saberi, H., Momeni, M., & Mousavi, M. (2020), Structural explanation of factors affecting vitality in urban public spaces of Isfahan from the view point of citizens and tourists. **Geography and Planning**, 24(72): 151-181. *(In Persian)*
 - Latifi, G., Jomepoor, M., & Gerivani, S. (2014), A comparative study of urban livability in neighborhoods case study: southern Majidieh and SaadatAbad, Tehran, Iran. **International Journal of urban and Rural Management**, 13(34): 27-40. *(In Persian)*
 - Lee, K. Y. (2021), Factors Influencing Urban Livability in Seoul, Korea: Urban Environmental Satisfaction and Neighborhood Relations, **Journal of Social Sciences**, 10: 138.
 - Mcmillan, D. W., Chavis, D. (1986), Sense of Community: A Definition and Theory. **Journal of Community Psychology**, 14(1): 6-23.
 - Mousavi Noor, S.A., Varesi, H.R., Mohammadi, J. (2016), Evaluation and Analysis of Livability Components of Tehran Metropolis, **Geography (International and Scientific Journal of Iranian Geography Association)**, 14(51): 237-258. *(In Persian)*
 - Nemati, D., Zomorodian, A. H., Nouri Nia, H., Barghamadi, H., & Musanejad, P. (2013), **Tehran's Neighborhood Research Guide**. Tehran: Tisa publication. *(In Persian)*

- Newman, P. W. G. (1999). Sustainability and cities: Extending the metabolism model. **Landscape and Urban Planning**, 44(4): 219–226.
- Norouzian-Maleki, S. et al. (2015). Developing and testing a framework for the assessment of neighbourhood liveability in two contrasting countries: Iran and Estonia. **Ecological Indicators**, 48: 263–271. (In Persian)
- Okulicz-Kozaryn, A. (2011). City life: Rankings (livability) versus perceptions (satisfaction). **Social Indicators Research**, 110 (2), 433–451.
- Rashidi Ebrahim Hesari, A., Movahed, A., Tavllaei, S., & Mousavi, M. N. (2016), Spatial Analysis of Tabriz Metropolitan Area with a Livability Approach. **Journal of Geographic Space**, 16 (54): 155-176. (In Persian)
- Sasanpour, F., & Jafari Asadabadi, H. (2013), Principles and Characteristics of a Livable City. **The First national conference on geography**, urban planning and sustainable development, Koomesh Environmental Association, University of Aviation Industry.
- Sasanpour, F., Tavallaei, S., & Jafari Asadabadi, H., (2014), Livability of Cities in Sustainable Urban Development Case Study: Tehran Metropolis. **Geography (International and Scientific Journal of Iranian Geography Association)**, 12(42): 129-157. (In Persian)
- Selezneva, E. (2011), **Urban Vitality: Exploring the Centrality Conditions**. University of Technology, department of Urbanism.
- Serajzadeh, S. H. (2010), **Typology (Clustering) of Tehran neighborhoods; Ten Clusters**. The Deputy of Social and Cultural Affairs of Tehran Municipality. (In Persian)
- Soleimani Mehrenjani, M., Tavallai, S., Rafieian, M., Zanganeh, A., & Khazaeinezhad, F. (2016), Urban livability: the concept, principles, aspects and parameters. **Geographical Urban Planning Research (GUPR)**, 4(1): 27-50. (In Persian)
- Timmer, V., & Seymoar, N. K. (2005), **The livable city**. Vancouver working group discussionpaper, the world urban forum 2006. Vancouver: UN Habitat – International Centre for Sustainable Cities.
- Zhan, D., Kwan, M., Zhang, W., Fan, J., Yu, J., & Dang, Y. (2018), Assessment and determinants of satisfaction with urban livability in China. **Cities: The International Journal of Urban Policy and Planning**, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.02.025>

مطالعه ویژگی‌های محله خوب در شهر تهران*

ولی‌اله رستمعلی‌زاده^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۸/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۳/۳۱

Doi: 10.22059/JISR.2022.333751.1259

چکیده

هدف اصلی این تحقیق، بررسی ویژگی‌ها و ابعاد محله خوب در شهر تهران است. این تحقیق به شیوه کیفی تحلیل مضمون انجام شده و داده‌های مربوط به آن با استفاده از فنون مصاحبه و مشاهده از هشت محله شهر تهران با نام‌های کیانشهر، یافت‌آباد، شمیران نو، کارون شمالی، نارمک مرکزی، باغ فیض، نیاوران و سعادت‌آباد جمع‌آوری شده است. مشارکت‌کنندگان در این تحقیق ۵۹ نفر بودند. همچنین داده‌های جمع‌آوری شده با روش تحلیل مضمون تحلیل شده‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که ویژگی‌های محله خوب عبارت‌اند از: «وجود آدم‌های خوب و اخلاق‌مدار»، «بهداشت و تمیزی محله»، «وجود امکانات تفریحی، فرهنگی و ورزشی»، «دسترسی آسان به ملزومات زندگی و وسایل نقلیه عمومی»، «ساکت، خلوت و کم‌جمعیت بودن محله»، «وجود فضای سبز، پارک و آب‌وهوای خوب»، «معماری و ظاهر خوب محله»، «دخالت نکردن در سبک زندگی دیگران»، «تعامل سالم و خوب با همسایگان»، «نبود ناهنجاری‌های اجتماعی و وجود امنیت و سلامت اجتماعی» و «محیط تربیتی مناسب برای فرزندان». افراد در تعریفشان محله خوب را جایی می‌بینند که دارای سه بعد مهم «سلامت اجتماعی»، «فضای کالبدی و محیطی مناسب» و «دارای امکانات و تسهیلات زندگی» باشد.

واژه‌های کلیدی: تعلق به محله، زیست‌پذیری محله، سرزندگی محله، شهر تهران، محله خوب.

*مقاله پژوهشی، مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان «بررسی زمینه‌های تعلق به محله در شهر تهران و اثرات آن بر پایداری اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی محلات با تأکید بر ابعاد و ویژگی‌های محله خوب»، با حمایت دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.

۱. استادیار جامعه‌شناسی توسعه، موسسه تحقیقات جمعیت کشور، تهران، ایران، v.rostamalizadeh@nipr.ac.ir

مقدمه و طرح مسئله

محلّه جایی است که بخش مهمی از زندگی افراد در محیط‌های شهری در آن سپری می‌شود و شامل ابعاد فیزیکی، کالبدی و حسی-اجتماعی است. مجموعه‌ای متشکل از ساختمان‌ها، خیابان‌ها، کوچه‌ها، مغازه‌ها، فضاهای عمومی و به‌طور کلی محیطی کالبدی و فیزیکی به همراه جمعی از آدم‌ها با روابط اجتماعی، فرهنگی و احساسات است. کنش و واکنش این دو مجموعه، کلیت یک محلّه را می‌سازد. نقصان یا بهبود در هر بخش بر بخش دیگر تأثیر می‌گذارد و در گذر زمان کل مجموعه از این وضعیت تأثیر می‌پذیرد.

محلّه در طول زمان از جهات گوناگون تغییراتی کرده است. همچنین حدود جغرافیایی محلّه‌های گذشته تغییر کرده و معنا و مفهوم محلّه به‌عنوان کانونی اجتماعی، جایگاه پیشین خود را از دست داده است (نعمتی و همکاران، ۱۳۹۲). محلّه‌های سنتی کارکردهای اجتماعی مهمی داشتند. هویت‌یابی و احساس تمایز، احساس تعلق جمعی، مشارکت‌یابی، بسیج داوطلبانه منابع و امکانات انسانی و مالی از جمله این کارکردها است. ساخت کالبدی محلّه سبب تقویت هرچه بیشتر این کارکردها می‌شد؛ زیرا معابر، میدان عمومی، بازار و مسجد محلّه همگی به‌گونه‌ای طراحی شده بودند که امکان ملاقات و گفت‌وگوی دائمی، حمایت مالی، همفکری و مشورت در امور محلّه و همکاری را فراهم می‌کردند (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳). محلّه سنتی بخشی از هویت فرد را تعریف می‌کرد که بر مبنای آن می‌شد برخی از ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی ساکنان آن را بازشناخت (نعمتی و همکاران، ۱۳۹۲).

این ویژگی‌ها با گذشت زمان و با وجود زندگی مدرن شهری و تغییر و تحولات پیش‌آمده در زندگی اجتماعی و همچنین با تغییر در ساختار جغرافیایی و کالبدی محلّه‌ها از میان رفتند. به بیان فاضلیان و قاسمی، محلّه‌های شهری که زمانی حلقه‌ای واسط میان شهر و شهروندان در شکل دهی و سازمان‌دهی امور شهری بودند و با ارائه خدمات روزمره، احساس تعلق و هویت را در روابط اجتماعی به ساکنان القا می‌کردند، امروزه نقش کم‌اهمیتی دارند (۱۳۹۲: ۵۸)؛ به‌طوری‌که روند توسعه موجود در شهرهای ما به‌ویژه شهرهای بزرگ نشان می‌دهد مناطق مسکونی شهر و محلّه‌ها به‌دلیل توسعه نابسامان و مغشوش، در معرض از دست دادن شخصیت و هویت دیرینه خود قرار گرفته‌اند (فکوهی، ۱۳۸۳: ۲۹)؛ بنابراین محلّه مانند گذشته دیگر در نگاه ساکنانش شامل محدوده جغرافیایی و اجتماعی مشخص پیشین نمی‌شود؛ زیرا هم حدود جغرافیایی محلّه‌ها تغییر کرده و هم برداشت افراد از محلّه متفاوت شده است (نعمتی و

همکاران، ۱۳۹۲: ۱۴). در واقع تعلق محله‌ای که قبلاً تابعی از عوامل فرهنگی-اجتماعی بود، امروزه تابعی از عوامل مادی و اقتصادی شده است. در شهرهای امروز به‌خصوص کلان شهرهایی مانند تهران، تمکن مالی عامل انتخاب محل سکونت و زندگی افراد است و این مکان است که موجب مباحثات یا سرافکنندگی ساکنانش می‌شود (فاضلیان و قاسمی، ۱۳۹۲: ۵۸).

همان‌طور که می‌بینیم، مفهوم محله و برداشت از آن در شهرهای بزرگ به‌خصوص شهر تهران دچار تغییر و تحول شده است؛ بنابراین با توجه به این تغییرات، این تحقیق بررسی می‌کند که امروزه برداشت مردم از محله خوب چگونه است و این محله خوب چه ویژگی‌هایی دارد.

نقصان در داشتن محله خوب و خوب بودن محله، دو پیامد مهم دارد: یکی ناپایداری محله و دیگری بی‌اعتنایی به محله که این دو همدیگر را تقویت می‌کنند. نقصان در محله خوب، با مواردی مانند نداشتن احساس هویت و تعلق به محله، نداشتن مشارکت و بسیج داوطلبانه، منابع، امکانات انسانی، مالی و... بروز می‌یابد. از یک طرف، ترک محله به دلیل نداشتن تعلق، مشارکت و علاقه به سرمایه‌گذاری در آن موجب ناپایداری سکونتی و کالبدی در محله و در نتیجه فرسایش محله‌های شهری می‌شود. از طرف دیگر در صورت کمبود سرمایه‌گذاری و ترک‌نکردن محله به دلیل نبود امکانات مالی و موقعیتی، زندگی با کیفیت پایین ادامه می‌یابد و فرد به محله خود بی‌اعتنا می‌شود که همه این‌ها مانعی برای توسعه شهری و محله‌ای است.

ریشه و علت برخی از مسائلی که ذکر شد، مانند بحث مشارکت (علاءالدینی و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷: ۴۷) و احساس فقدان و ازخودبیگانگی (باستانی و نیکزاد، ۱۳۹۳) در نداشتن احساس مثبت و تعلق به محله است که سبب می‌شود افراد راه خروج از محله را در پیش بگیرند و سکونت در جای دیگر را انتخاب کنند. از این‌رو نداشتن احساس مثبت و تعلق به محله، بنیان‌ها و ریشه‌هایی دارد که با شناخت آن‌ها می‌توان راهکارها و پیشنهادهایی هرچند کوچک را در جهت رفع آن‌ها ارائه داد و برای رشد و توسعه شهر گام برداشت؛ بنابراین فهم محله خوب یا مطلوب برای مدیران و برنامه‌ریزان شهری دارای اهمیت است تا بتوانند با شناخت ایده‌ها، نیازها و اولویت‌های شهروندان به حفظ و توسعه محله‌ها کمک کنند و جذابیت محله‌های شهری را برای زیست و سرزندگی افزایش دهند. همچنین می‌توان با فهم ویژگی‌ها و مختصات محله خوب و ویژگی‌های آن، برنامه‌های توسعه شهری را با خواست‌ها و نیازهای مادی و معنوی مردم محله‌ها منطبق کرد؛ چرا که به قول مک‌میلان و چاوایس (۱۹۸۶)، محله

افزون بر موقعیت مکانی، بر مبنای احساس عضویت، تأثیرگذاری، برآورده‌سازی نیازها و پیوست‌های عاطفی شکل می‌گیرد.

تأملات نظری و مفهومی

واقعیت این است که برای بحث نظری دربارهٔ محلهٔ خوب می‌توان از چشم‌اندازهای مختلفی به موضوع نگاه کرد، اما به نظر ما این دو رویکرد نظری با مفهوم مورد نظر ما همخوانی نزدیک دارند. یکی از رویکردها زیست‌پذیری یا قابلیت زیست در محله‌های شهری است و رویکرد دیگر که با این موضوع ارتباط نزدیک دارد، سرزندگی در محله‌های شهری است. همان‌طور که گفته شد، محلهٔ خوب جایی است که دارای سرزندگی، قابلیت زیست و استانداردهای خوب زندگی باشد و در واقع جایی است که فرد به آن حس مکانی و تعلق دارد.

زیست‌پذیری: زیست‌پذیری شهری^۱ یکی از مهم‌ترین عناصر کیفیت زندگی و بهزیستی ذهنی ساکنان شهری است. همچنین جذابیت شهری، توجه روزافزونی را در زمینه‌های مختلف جلب کرده است (نوروزیان مالکی و همکاران، ۲۰۱۵؛ ژان و همکاران، ۲۰۱۸؛ لی، ۲۰۲۱). با این حال به دلیل پیچیدگی و طبیعت چندبعدی آن، هنوز تعریف و ابزار اندازه‌گیری واحدی برای زیست‌پذیری شهری در ادبیات وجود ندارد (ژان و همکاران، ۲۰۱۸؛ لی، ۲۰۲۱؛ سلیمانی مهرنجانی و همکاران، ۱۳۹۵)؛ برای مثال زیست‌پذیری در برخی تعاریف، کیفیت زندگی تجربه‌شدهٔ ساکنان یک شهر یا منطقه (تیمر و سیموار، ۲۰۰۶)، استاندارد زندگی یا بهزیستی عمومی مردم در یک منطقه یا معیار زندگی برای ساکنان یک منطقه (اوکولیز-کوزارین، ۲۰۱۱) تعریف شده است. این‌ها نشان می‌دهد زیست‌پذیری یک اصطلاح گسترده، شامل مجموعه‌ای از خصوصیات محیط شهری است که بر جذابیت یک مکان تأثیر می‌گذارد (نوروزیان مالکی و همکاران، ۲۰۱۵؛ ژان و همکاران، ۲۰۱۸) و آن را به مکانی مناسب برای زندگی تبدیل می‌کند. زیست‌پذیری به چگونگی برآورده‌شدن نیازهای ضروری انسان در یک منطقه می‌پردازد (ژان و همکاران، ۲۰۱۸)؛ به طوری که به نیاز انسان برای تسهیلات رفاه اجتماعی^۳، سلامت و بهزیستی اشاره می‌کند و شامل بهزیستی فردی و بهزیستی اجتماع محلی است (نیومن، ۱۹۹۹). یک شهر زیست‌پذیر و قابل‌زندگی، زندگی سالم را تسهیل می‌کند. همچنین فرصت برای

1. urban livability
2. Lee
3. social amenity

جابه‌جایی آسان را افزایش می‌دهد و به‌عنوان شهری برای همه مردم عمل می‌کند (هالوگ، ۱۹۹۷). در این شهر، معیشت و پایداری اکولوژیکی دارای اهمیت است (اوانز^۱، ۲۰۰۲ به نقل از ژان و همکاران، ۲۰۱۸)؛ یعنی هر انسانی تمایل دارد نیازها و علایق خود را در درجه اول در محدوده سکونت خود برآورده کند. اگر کسی بتواند نیازها و خواسته‌های خود را در منطقه خود برآورده کند، مایل خواهد بود که به زندگی در آن محله یا منطقه ادامه دهد (لی، ۲۰۲۱).

با توجه به تعاریفی که ارائه شد، زیست‌پذیری به مباحثی مانند ایجاد جامعه قابل سکونت و امن برای شهروندان و الزامات مورد نیاز آن‌ها اشاره دارد؛ یعنی زیست‌پذیری به سیستم شهری‌ای اطلاق می‌شود که به تقویت خوشبختی ذهنی، اجتماعی، فیزیکی و پرورش ساکنانش توجه دارد و اصول کلیدی آن عدالت، کرامت، دسترسی، تعامل، مشارکت و توانمندسازی است (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۸). زیست‌پذیری منعکس‌کننده رفاه یک اجتماع محلی است و شامل خصوصیات است که یک مکان را به جایی تبدیل می‌کند که افراد به زندگی در آنجا در زمان حال و آینده تمایل دارند (نقل از موسوی نور و همکاران، ۱۳۹۵). در واقع زیست‌پذیری به یک سیستم شهری اشاره دارد که در آن به سلامت اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و روانی همه ساکنانش توجه شده است (ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۳). به‌طور کلی می‌توان گفت زیست‌پذیری زیرمجموعه‌ای از پایداری است که مستقیم بر ابعاد فیزیکی، اجتماعی-اقتصادی و روانی زندگی مردم تأثیر می‌گذارد و دربرگیرنده مجموعه‌ای از ویژگی‌های اکتسابی محیط است که آن را به مکانی مطلوب، مناسب و جذاب برای زندگی، کار و بازدید همه افراد تبدیل می‌کند. این ویژگی‌ها به دو دسته عینی (دسترسی به زیرساخت‌های شهری، امنیت، گزینه‌های مختلف جابه‌جایی و حمل‌ونقل، مسکن، سلامت و امکانات بهداشتی، تفریح، فضاهای عمومی جذاب و فرصت‌های اقتصادی) و ذهنی-روانی (تعلق به مکان، هویت محلی، سرمایه اجتماعی، همبستگی، عدالت، صمیمیت و راحتی) طبقه‌بندی می‌شوند (سلیمانی مهرنجانی و همکاران، ۱۳۹۵).

مهم‌ترین اصول و ویژگی‌های زیست‌پذیری عبارت‌اند از: زیرساخت‌ها، هوای پاک، مسکن مناسب، شغل راضی‌کننده و فضای سبز و پارک‌ها، دسترسی به خدمات و امکانات باکیفیت مانند امکانات هنری، مدارس و اماکن ورزشی-بهداشتی، قابلیت حرکت پیاده، امنیت، فضاهای خصوصی، اصالت، احساس افتخار به مالکیت، هویت منحصربه‌فرد، ثبات اقتصادی، فرصت‌های

زندگی سالم، طراحی شهری، زیباسازی باغچه‌ها و پارک‌های محلی، پاکیزگی، کیفیت هوا، احساس پیوستگی با محله و همسایگان، انعطاف‌پذیری، ارزش‌های مشترک، مشارکت مدنی، پیوستگی با تاریخ و میراث فرهنگی، فعالیت‌های داوطلبانه و مشارکت سیاسی (ساسان‌پور و جعفری اسدآبادی، ۱۳۹۲).

سرزندگی: سرزندگی^۱ اصطلاح یا مفهومی است که در دهه‌های اخیر برای برنامه‌ریزی شهری و شهرنشینی به‌طور گسترده به‌کار گرفته شده و در سال‌های اخیر توجه و ملاحظات خاصی را به‌دست آورده است. در حوزه شهری، بحث درمورد سرزندگی شهری از دهه ۱۹۶۰ آغاز شد و با توجه به ایده‌های علوم طبیعی و اجتماعی، سرعت رشد آن در دهه ۱۹۸۰ افزایش یافت. تعریف کلاسیک از این کلمه که به‌طور گسترده در دنیای علمی به‌کار می‌رود، به ویژگی یک نظام اشاره دارد که کمک می‌کند زنده بماند، رشد کند و توسعه یابد (سلزنوا^۲، ۲۰۱۱: ۸).

در دهه ۱۹۸۰، لینچ^۳ (۱۹۸۱) سرزندگی را یکی از پنج بعد اساسی در شهر خوب، و در کتاب معروف خود شکل شهر خوب^۴ معرفی می‌کند. این پنج بعد شامل سرزندگی، احساس، تناسب، دسترسی و کنترل است. او اظهار می‌کند که سرزندگی عنصر اصلی برای دستیابی به کیفیت زندگی است. او مفهوم سرزندگی را این‌گونه تعریف می‌کند که چگونه شکل یک سکونتگاه (شهر) از عملکردهای حیاتی مردم، توانایی‌ها و نیازهای بیولوژیکی‌شان پشتیبانی می‌کند. افزون بر این، او سه اصل اساسی را برای سرزندگی توصیف کرده است: معاش^۵ (کفایت و بسندگی توان آب، هوا، غذا، انرژی و ضایعات)، ایمنی^۶ (نبود سموم، بیماری‌ها یا خطرات محیطی) و هماهنگی^۷ (میزان تناسب بین محیط‌زیست و نیازهای انسانی) (لینچ ۱۹۸۱: ۱۲۹ به نقل از اتاک، ۲۰۲۰: ۸)؛ بنابراین محله خوب و پایدار و درعین حال محله سرزنده، سکونتگاهی است که سلامت و بهزیستی ساکنان و بقای موجودات زنده در آن تأمین شود (لطیفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۰). همچنین سرزندگی اجتماعی در فضای عمومی شهری به یک فضای امن‌تر، مطلوب‌تر و جذاب‌تر اشاره می‌کند که ظرفیت را برای ارائه گزینه‌های بیشتر برای فعالیت‌های اجتماعی و انتخابی افراد فراهم می‌کند. همچنین محلی برای مبادلات فرهنگی است

1. Vitality
2. Selezenva
3. Lynch
4. Good City Form
5. sustenance
6. safety
7. consonance

(فرازمند و صبحی‌زاده، ۱۳۹۲: ۳۰). برای دست‌یافتن به شهری زنده یا سرزندگی در محیط شهر باید مکان‌ها و موقعیت‌هایی را برای ایجاد تجربه‌های دوست‌داشتنی فراهم کرد (لنارد و لنارد، ۱۳۷۷: ۱۳۸۲ به نقل از خراسانی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۸).

رابرت کوان^۱ در دیکشنری شهرسازی، سرزندگی را ویژگی مناسب برای زندگی و فراهم آوردن کیفیت زندگی مطلوب تعریف می‌کند (هدایت‌نژاد کاشی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۱). در یک تفسیر اجتماعی-اقتصادی از مفهوم سرزندگی، سه خصیصه عمده قابل توجه است: (۱) جمعیت، (۲) فعالیت اقتصادی و (۳) امکانات در دسترس؛ بنابراین برای سرزندگی جامعه باید عاملی در نظر گرفته شود که پیامدهای خاص اجتماعی، اقتصادی و محیطی را برای جامعه به بار می‌آورد (هدایت‌نژاد کاشی و همکاران، ۱۳۹۸). در دیدگاه سالزانو^۲ (۱۹۹۷) با عنوان هفت هدف برای رسیدن به شهر سرزنده، به هویت‌داشتن، وجود زندگی اجتماعی در شهر، خوشبختی و پیشرفت اجتماع و اشخاص و پایداری اکولوژیکی توجه شده است (قربان‌پور و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۹).

آنچه مشخص است، یک محله خوب باید مکانی مطلوب، مناسب و جذاب برای زندگی باشد، باید نیازهای ضروری افراد را تأمین کند و فرد بتواند کیفیت زندگی و بهزیستی ذهنی خوبی را در آن تجربه کند؛ به طوری که فرد مایل و علاقمند باشد که به زندگی در آن محله ادامه دهد. در چنین محله‌ای افراد دارای هویت و تعلق به محله هستند و احساس خوشبختی و پیشرفت در اجتماع را دارند. به طور کلی چنین محله‌ای دارای سرزندگی، قابلیت زیست و پایداری است.

با الهام از نظریه کلاینببرگ^۳ درباره زیرساخت‌های اجتماعی و در کتاب کاخ‌هایی برای مردم^۴ (۲۰۱۸) می‌توان گفت در محله خوب باید در کنار رشد اقتصادی، به فضاهای فیزیکی مهندسی و زیرساخت‌هایی مانند جاده‌ها، سیستم‌های بهداشتی و... باید به زیرساخت‌های اجتماعی یا فضاهای عمومی (مانند کتابخانه‌ها، باغ‌های اجتماعی و کمربند عمومی یا راه‌های سبز) که در آن افراد با یکدیگر در تماس هستند، توجه شود؛ زیرا این‌ها نحوه تعامل افراد با یکدیگر را شکل می‌دهند، انسجام اجتماعی ایجاد می‌کنند و می‌توانند به کاهش انواع مسائل

1. Robert Cowan
2. Salzano
3. Eric Klinenberg

۴. در ایران، این کتاب را انتشارات شیرازه در سال ۱۳۹۹ با ترجمه حسین ایمانی جاجرمی چاپ کرد.

اجتماعی از جمله جرم و جنایت، انزوا، ناامنی غذایی و تغییرات آب‌وهوایی کمک کنند. همچنین این زیرساخت‌ها می‌توانند افراد را به روش‌های منحصربه‌فردی گرد هم بیاورند و مشارکت مدنی، تعلق به محله و مشارکت اجتماعی را تسهیل کنند (الکساندر، ۲۰۲۰). به‌طورکلی مرور تأملات نظری و مفهومی نشان می‌دهد برای داشتن شهر یا محله خوب، وجود سرزندگی و زیست‌پذیری امری مهم و حیاتی است. در این تحقیق با برداشتن یک گام به عقب، ویژگی‌های یک محله خوب و قابل‌زیست را از دیدگاه کنشگران انسانی مطالعه کردیم که نقطه تفاوت این کار با کارهای پیشین است.

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به اهداف این پژوهش، برای دستیابی به تعریف و مشخصات محله خوب از دیدگاه کنشگران انسانی، از روش کیفی تحلیل مضمون استفاده شد. جمع‌آوری اطلاعات نیز با فنون مصاحبه و در برخی مواقع مصاحبه‌های گروهی و مشاهده صورت گرفت. جامعه هدف ما شهروندان بالای ۱۸ سال و ساکن در شهر تهران هستند. همچنین مشارکت‌کنندگان از انواع محله‌های جدید، قدیمی، بینابین و با ویژگی‌های توسعه‌ای مختلف انتخاب شدند. در این تحقیق، افرادی از قشرهای مختلف جوانان، میانسالان، سالمندان، زنان و مردان انتخاب شدند تا موضوع در کلیت و ابعاد مختلف آن به‌طور دقیق و موشکافانه بررسی شود.

برای انتخاب محله‌های این تحقیق، از کار پژوهشی «تیپولوژی (خوشه‌بندی) محله‌های شهر تهران، خوشه‌های ده‌گانه» که آن را سراج‌زاده (۱۳۸۹) به کارفرمایی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران انجام داده، استفاده شده است. در این کار به خوشه‌بندی محله‌های شهر تهران در قالب سه متغیر وضع اقتصادی، مهاجرت و سواد پرداخته شد که متغیرهای تعیین‌کننده‌ای برای بسیاری از متغیرهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هستند. محله‌هایی که در یک خوشه قرار دارند، بسیار همگن هستند و می‌توان یافته‌های نمونه معرف آن خوشه را تا حد زیادی به همه آن محله‌ها تعمیم داد (سراج‌زاده، ۱۳۸۹). این خوشه‌بندی، محله‌های شهر تهران را در ده خوشه به‌صورت جدول طبقه‌بندی کرده است.

جدول ۱. وضعیت خوشه‌بندی محله‌ها و نیز محله‌های انتخاب شده برای جمع‌آوری اطلاعات

خوشه	وضعیت خوشه	تعداد محله‌ها	محله انتخاب شده
اول	پایین‌ترین اقتصاد، بی‌سوادى بالا، مهاجرت کم	۷۷	کیانشهر
دوم	پایین‌ترین اقتصاد، بی‌سوادى بالا، مهاجرت زیاد	۱۹	یافت‌آباد
سوم	اقتصاد متوسط رو به پایین، بی‌سوادى بالا، مهاجرت کم	۵۳	-
چهارم	اقتصاد متوسط رو به پایین، بی‌سوادى بالا، مهاجرت زیاد	۱۶	شمیران نو: برای خوشه ۴ و ۶
پنجم	اقتصاد متوسط رو به پایین، بی‌سوادى کم، مهاجرت کم	۴۰	کارون شمالی: برای خوشه ۳ و ۵
ششم	اقتصاد متوسط رو به پایین، بی‌سوادى کم، مهاجرت زیاد	۱۷	-
هفتم	اقتصاد متوسط رو به بالا، بی‌سوادى کم، مهاجرت کم	۷۰	نارمک مرکزی
هشتم	اقتصاد متوسط رو به بالا، بی‌سوادى کم، مهاجرت زیاد	۲۴	باغ فیض
نهم	بالاترین اقتصاد، بی‌سوادى کم، مهاجرت کم	۳۶	نیاوران
دهم	بالاترین اقتصاد، بی‌سوادى کم، مهاجرت زیاد	۹	سعادت‌آباد

منبع: سراج‌زاده، ۱۳۸۹

بنابراین با توجه به این خوشه‌بندی و اهمیت وضعیت اقتصادی و مهاجرت برای محله خوب، ۸ محله از مجموع ۱۰ خوشه انتخاب شد. با توجه به همسانی خوشه سوم و پنجم و خوشه چهارم و ششم در ویژگی‌های اقتصادی و مهاجرت، از بین این دو خوشه برای هرکدام یک محله انتخاب شد. از سایر خوشه‌ها هم یک محله در نظر گرفته شد؛ بنابراین محله‌های انتخاب شده شامل کیانشهر، یافت‌آباد، شمیران نو، کارون شمالی، نارمک مرکزی، باغ فیض، نیاوران و سعادت‌آباد هستند.

نمونه‌گیری به صورت هدفمند و نظری صورت گرفت؛ یعنی به سراغ افرادی رفتیم که درباره موضوع مورد مطالعه می‌توانستند اطلاعات نسبتاً جامعی را ارائه کنند. در این مطالعه بعد از حدود ۵۹ مصاحبه و بحث گروهی که شامل افراد جامعه مورد مطالعه بودند، تقریباً به اشباع نظری مورد نظر دست پیدا کردیم؛ یعنی مصاحبه‌های بیشتر و جدیدتر با افراد مختلف، دیگر

مطالب و اطلاعات جدیدی را برای ما فراهم نمی‌کرد؛ بنابراین در تحقیق حاضر یک «پدیده» را در زمان‌ها، مکان‌ها و با اشخاص متفاوتی مطالعه کردیم.

داده‌های جمع‌آوری‌شده با روش کیفی تحلیل مضمون تحلیل شده‌اند. تحلیل مضمون، تحلیل مبتنی بر استقرای تحلیلی است که در آن، پژوهشگر با طبقه‌بندی داده‌ها و الگویابی درون‌داده‌ای و برون‌داده‌ای به یک سنخ‌شناسی تحلیلی دست می‌یابد. در اجرا و به‌کارگیری روش تحلیل مضمون، حضور و نقش محقق زیاد است، به همین دلیل گفته می‌شود که «محقق در تحلیل مضمون مداخله و تفسیر بیشتری را درباره موضوعات ارائه می‌کند» (گست، ۲۰۱۲: ۱۱). تحلیل مضمون در شش مرحله شامل آشنایی با داده‌ها، ایجاد کدهای اولیه، جست‌وجوی مضامین، بازبینی مضامین، تعریف و نام‌گذاری و درنهایت ارزیابی و نتیجه‌گیری اجرا می‌شود (براون و کلارک، ۲۰۰۶: ۷۷-۱۰۱).

در این مطالعه و در مرحله اول تحلیل مضمون، مصاحبه‌ها براساس سؤالات یا ایده‌های اساسی و ارتباط موضوعات مکتوب شد و ذیل هر سؤال یا ایده اصلی آورده شد. در مرحله دوم، کدهای اولیه داده‌ها استخراج شد که براساس تحلیل سطر به سطر و جمله به جمله بوده است. در مرحله سوم، کدهای مختلف زیر یک مضمون مرتب یا خلاصه شدند. این مرحله، مرحله دسته‌بندی کدها بود که کدها زیر چند مضمون آورده شدند. در مرحله چهارم، مضامین خلاصه‌تر شد و رابطه آن‌ها با مجموعه داده‌ها مورد توجه قرار گرفت. در مرحله پنجم، نام‌گذاری مضامین و تعریف مفاهیم انجام شد و در مرحله نهایی براساس مضامین به دست‌آمده نهایی، گزارش تهیه شد. درنهایت برای ارتقای اعتبار یافته‌ها از روش «باورپذیرکردن گزینشی» (فلیک، ۱۳۷۸) استفاده شد؛ به طوری که متن با نقل قول‌هایی قابل قبول از داده‌های میدانی مستدل شده است.

یافته‌های تحقیق

در یافته‌های تحقیق، ابتدا ویژگی‌های محله خوب آورده شده و سپس تعریف و ابعاد محله خوب مورد بحث قرار گرفته است. در جدول ۳ کدهای اولیه، مضامین اصلی و حوزه‌های مضامین محله خوب از نظر شهروندان تهرانی آورده شده است. این مضامین اصلی که ویژگی‌های محله خوب را در تهران تشکیل می‌دهند، دارای یازده ویژگی هستند که شامل سه

حوزه اصلی اجتماعی و فرهنگی، کالبدی و محیطی و دسترسی به امکانات و تسهیلات زندگی است.

جدول ۳. کدهای اولیه، مضامین اصلی و حوزه‌های مضامین محله خوب از نظر شهروندان تهرانی

ردیف	کدهای اولیه / مفاهیم	مضامین اصلی	حوزه مضامین
۱	آدم‌های با شخصیت، تربیت خوب، وجود آدم‌های تحصیل کرده، وجود آدم‌های خوب و مسئولیت‌پذیر، فرهنگ خوب مردم، داشتن مردم خوب، بودن آدم‌های خوب، آدم‌های اصیل، آدم‌های اخلاق‌مدار	وجود آدم‌های خوب و اخلاق‌مدار	سلامت اجتماعی و فرهنگی
۲	امکانات بهداشتی مناسب، نظافت مناسب، نبود آشغال، بهداشت و تمیزی محله، رسیدگی به نظافت شهر، نبود موش و جانوران موذی، تمیزبودن محله، نبود زیاده	بهداشت و تمیزی محله	فضای کالبدی و محیطی مناسب
۳	وجود امکانات تفریحی، ورزشی و فرهنگی، امکانات رفاهی (امکانات بازی بچه‌ها)، امکانات اقتصادی، وجود امکانات تفریحی و ورزشی، وجود امکانات به اندازه جمعیت، وجود ورزشگاه و سالن‌های ورزشی، داشتن امکانات مذهبی، وجود مکان‌های تفریحی، ورزشی و فراغتی	وجود امکانات تفریحی، فرهنگی و ورزشی	برخورداری از امکانات و تسهیلات
۴	دسترسی به ملزومات زندگی، دسترسی به خدمات، دسترسی‌های خوب، دسترسی به وسایل نقلیه عمومی، سهولت دسترسی‌ها	دسترسی آسان به ملزومات زندگی و وسایل نقلیه عمومی	برخورداری از امکانات و تسهیلات
۵	آرام‌بودن، دوربودن از هیاهو و شلوغی، خلوت‌بودن، شلوغ‌نبودن خیابان‌ها، نبود صداهای مزاحم، جمعیت متناسب، نبود سروصدا، شلوغ‌نبودن محله، نبود شلوغی و ازدحام جمعیت، آرامش و سکوت محله، ساکت و آرام‌بودن خیابان‌ها و محله، متناسب‌بودن جمعیت، جمعیت معتدل، جمعیت کم، نبود سروصدا و آلودگی صوتی	ساکت، خلوت و کم‌جمعیت‌بودن	فضای کالبدی و محیطی مناسب و سلامتی اجتماعی

ردیف	کدهای اولیه / مفاهیم	مضامین اصلی	حوزه مضامین
۶	فضای سبز خوب، وجود پارک‌های عمومی خوب، وجود پارک، بوستان و امکانات تفریحی لازم، سرسبزی محله، منابع و فضاهاى سبز، نداشتن آلودگی هوا، آب‌وهوای خوب	وجود فضای سبز، پارک و آب‌وهوای خوب	فضای کالبدی و محیطی مناسب و برخورداری از امکانات و تسهیلات
۷	معماری شهری و ساختمان‌سازی اصولی، داشتن فضای شهری استاندارد، ظاهر شهرسازی خوب، ساخته شدن براساس نقشه درست، فضای بافت بازسازی شده، وجود بافت پهن و باز، مدرن و شیک بودن ظاهری محله، نوسازبودن ساختمان‌ها، اهمیت چهره خوب محله، ساختمان‌ها و خیابان‌های قشنگ، محله تمیز و شیک، نمای خوب و تمیز خیابان‌ها، پیاده‌روهای خوب، نامرتب نبودن کوچه‌ها و خیابان‌ها	معماری و ظاهر خوب محله	فضای کالبدی و محیطی مناسب
۸	کاری به کار کسی نداشتن، زیر نظر نداشتن همدیگر، فضول نبودن همسایگان، سردر نیوردن از کار هم، نداشتن آزار و اذیت، دخالت نکردن در کار دیگران، کنج‌کاوی نکردن در زندگی همدیگر، فضولی نکردن در کار دیگران، دخالت نکردن در سبک زندگی دیگران (در نحوه پوشش، آرایش و روابط)، توجه داشتن به کار خود	دخالت نکردن در سبک زندگی دیگران	سلامت اجتماعی و فرهنگی
۹	خوب بودن افراد با هم، روابط صمیمی، محبت داشتن به هم، احترام به همدیگر، حقوق همدیگر را رعایت کردن، رفتار درست آدم‌ها، هماهنگی فرهنگی، اهمیت روابط اجتماعی، وجود مردم یکدست، وجود همسایه‌های خوب، روابط اجتماعی خوب، فرهنگ غنی مردم، اعتماد به فضای محله، همسایه‌های خوب، خوب بودن افراد با هم، مهربان بودن، گرم بودن، تعامل سالم با همسایگان، احترام و اعتماد به همدیگر، رعایت فرهنگ آپارتمان‌نشینی	تعامل سالم و خوب با همسایگان	سلامت اجتماعی و فرهنگی
۱۰	وجود امنیت و سلامت اجتماعی، وجود محیط سالم، نداشتن مشکلات اجتماعی، نبود معتاد و مواد فروش، نبود دعوا و مراغه، نبود معتاد در کوچه‌ها، آرامش داشتن، آسایش داشتن، نبود اراذل و اوباش، رفت‌وآمد راحت خانم	نداشتن ناهنجاری‌های اجتماعی و وجود امنیت و سلامت اجتماعی	سلامت اجتماعی و فرهنگی

ردیف	کدهای اولیه / مفاهیم	مضامین اصلی	حوزه مضامین
	ها، خاطر جمعی، نبود ناهنجاری‌های اجتماعی (مثل معتاد، خفت‌گیر و...)، امن بودن محله		
۱۱	جایی برای بزرگ کردن فرزندان، فضای تربیت مناسب، وجود محیط سالم برای بچه‌ها، بافرهنگ بزرگ شدن بچه‌ها، نداشتن دغدغه‌های تربیتی، محیط خوب برای بچه‌ها، محیط تربیتی مناسب برای فرزندان، داشتن مدارس خوب، وجود فضاهای آموزشی مناسب	محیط تربیتی مناسب برای فرزندان	سلامت اجتماعی و فرهنگی

ویژگی‌های محله خوب

وجود آدم‌های خوب و اخلاق‌مدار: یکی از ویژگی‌های محله خوب در شهر تهران، وجود آدم‌های خوب و اخلاق‌مدار در محله است. این ویژگی در میان مشارکت‌کنندگان در دل مفاهیمی مانند داشتن مردم خوب، فرهنگ خوب مردم، آدم‌های اصیل، اخلاق‌مدار، باشخصیت، مسئولیت‌پذیر، تربیت خوب و مواردی از این قبیل بروز یافته است. در واقع بخش مهمی از یک محله همچنان که در ادبیات نظری به آن اشاره شد، فضای اجتماعی و فرهنگی محله است. افراد، ارتباطات، رفتار و کردار آن‌ها درون این فضا قرار دارند. افرادی که در یک محله زندگی می‌کنند، اگر آدم‌هایی خوب و اخلاق‌مدار باشند و ارتباطات، رفتار و کردار آن‌ها سالم باشد، فضای اجتماعی و فرهنگی محله هم فضایی مناسب و دلپسند خواهد بود:

«... اینکه همه با هم خوب باشن. آدم‌های خوبی زندگی کنن و اصیل باشن» (مرد، ۵۸ ساله و متأهل). «مردمش خوب باشن، با هم درگیر نشن، به هم احترام بذارن» (مرد، ۲۳ ساله و مجرد). «... آدم‌های خوبی هستن، اخلاق‌مدارن. محله خوب این‌طوره» (مرد، ۵۸ ساله و متأهل). «به هم محبت کنن. حتی اگر بدی‌ای هم از کسی می‌بینن، سعی کنن با محبت جوابشو بدن نه با دشمنی؛ یعنی در کنار هم بتونن با خوبی، با احترام و با ادب زندگی کنن. حقوق همدیگه رو رعایت کنن» (مرد، ۵۲ ساله و متأهل).

تعامل سالم و خوب با همسایگان: روابط همسایگی همواره یکی از ابعاد مهم تعلق به محله و نیز رضایت و کیفیت زندگی افراد در محله است که این موضوع به‌صورتی پررنگ در ادبیات تحقیق وجود دارد. واقعیت هم این است که یکی از ویژگی‌های مهم محله خوب در شهر تهران همین تعامل سالم و خوب با همسایگان است. اینجا است که وجود همسایه‌های خوب، روابط اجتماعی خوب، اعتماد به فضای محله، تعامل سالم با همسایگان و احترام

اعتماد به همدیگر ویژگی مهمی برای محله خوب است. در واقعیت هم بسیاری از ارتباطات و مراودات اجتماعی افراد در شهرها، محیط محله و محیط همسایگی اتفاق می‌افتد. اگر افراد از این محیط اجتماعی و فرهنگی رضایت داشته باشند، بالطبع فضای محله هم برای آن‌ها خوب خواهد بود و از بودن و زندگی کردن در آن لذت می‌برند؛ حتی به همکاری و مشارکت در امور محله و بهبود آن تشویق می‌شوند:

«کسانی که تو این محله دارن با هم زندگی می‌کنن، یه تعامل سالم با هم داشته باشن؛ یعنی آزار و اذیتی برای هم نداشته باشن و کنار هم با اعتماد و احترام زندگی کنن» (زن، ۴۰ ساله و متأهل). «همسایه‌های خوب داشته باشه» (زن، ۳۴ ساله و متأهل).

بهداشت و تمیزی محله: تمیزی و بهداشت محله یکی دیگر از ویژگی‌های محله خوب در شهر تهران است. اینکه محله‌ای از نظافت و تمیزی مطلوب و مناسبی برخوردار باشد و همچنین دارای امکانات بهداشتی مناسب باشد، یک محله خوب را در ذهن افراد تداعی می‌کند؛ جایی که در آن به نظافت محله رسیدگی می‌شود، زیاله و آشغال در فضای محله وجود ندارد و انباشت نشده است، انواع حشرات موذی در محله نیست و در کل محله تمیز و مرتبی است. چنین محله‌ای به افراد حس خوب و سرزندگی می‌دهد، رضایت از محله را افزایش می‌دهد و به کیفیت زندگی کمک می‌کند. وقتی فرد با چشم‌انداز تمیز و زیبایی از محله روبه‌رو می‌شود، به این باور می‌رسد که افراد در قبال محله احساس مسئولیت می‌کنند و از بودن در محله لذت می‌برند. این موضوع به‌خصوص در دید افرادی که وارد محله می‌شوند، در برداشت و چشم‌انداز اولیه آن‌ها تأثیر بسزایی دارد:

«چون من خودم آدمی هستم که رعایت می‌کنم و خیلی تمیز می‌کنم، به تمیزی اهمیت می‌دهم و برایم مهم است» (زن، ۷۰ ساله). «تمیز باشه. بهداشت رو رعایت کنن» (زن، ۳۴ ساله و متأهل).

وجود امکانات تفریحی، فرهنگی و ورزشی: بخش مهمی از ویژگی‌های یک محله خوب، به وجود امکانات تفریحی، فرهنگی، ورزشی و رفاهی آن بستگی دارد. واقعیت این است که بخش مهمی از زمان افراد در محله سپری می‌شود و افراد برای گذران اوقات فراغت همواره نمی‌توانند از محل زندگی خود خارج شوند، این امر به‌خصوص برای زنان و کودکان و نیز برای فراغت‌ها و ورزش‌های روزمره بیشتر مصداق دارد. افراد برای اوقات فراغت یا تفریحات روزمره همواره

نمی‌توانند به مکان‌های دیگر مراجعه کنند و علاقمند هستند که این تفریحات را در محله خود داشته باشند؛ بنابراین وجود این امکانات به ویژگی‌های محله خوب کمک زیادی می‌کند:

«محله خوب باید امکاناتش خوب باشد» (مرد، ۵۵ ساله و متأهل)، «خدمات شهری داشته باشد» (مرد، ۵۳ سال و متأهل)، «به امکاناتی برای ورزش کردن داشته باشد» (مرد، ۳۸ سال و متأهل) و در نهایت «امکانات شهری لازم رو داشته باشد، مثل امکانات تفریحی، ورزشی، فرهنگی» (مرد، ۵۰ سال و مجرد).

وجود آب‌وهوای خوب و فضای سبز و پارک: آب‌وهوای خوب برای محله همواره یک ویژگی مثبت محسوب می‌شود. محله‌ای که آب‌وهوای خوبی دارد و آلودگی‌های جوی کمتری داشته باشد، مورد علاقه بسیاری از شهروندان است. این مسئله به‌خصوص وقتی دارای اهمیت است که بدانیم هوای شهر تهران در بیشتر مواقع آلوده است و این شرایط به‌خصوص در نقاط مرکزی و جنوبی شهر تهران پررنگ‌تر است؛ بنابراین زندگی در مناطق آلوده به‌خصوص برای گروه‌های آسیب‌پذیر همواره دشوار است و رضایت‌بخش نیست.

همچنین از ویژگی‌های دیگر محله خوب وجود فضاهای سبز، پارک، بوستان و امکانات تفریحی مناسب است. محله سرسبز که فضاهای سبز کافی در اختیار داشته باشد تا افراد بتوانند اوقات فراغت خود را آنجا سپری کنند، ویژگی خوبی برای محله محسوب می‌شود: «محله خوب باید سرسبز باشد و منابع و فضاهای سبز داشته باشد» (زن، ۲۶ ساله و مجرد).

دسترسی آسان به ملزومات زندگی و وسایل نقلیه عمومی: در ادبیات نظری گفتیم که برای سرزندگی و قابلیت زیست محله و همچنین رضایت و کیفیت زندگی، این مکان باید بتواند پاسخگوی نیازهای فرد به‌خصوص از منظر اقتصادی باشد تا فرد دلبستگی و وابستگی به محله داشته باشد؛ بنابراین دسترسی‌های آسان و خوب به خدمات مورد نیاز عمومی و روزمره، دسترسی آسان به امکانات زندگی و نیازمندی‌ها جزئی از این ویژگی هستند. در کنار این‌ها دسترسی یا نزدیکی به وسایل نقلیه عمومی، همچنین دسترسی یا نزدیکی به اتوبان‌ها و خیابان‌های اصلی نیز بخش مهمی از ویژگی‌های این مؤلفه هستند؛ بنابراین می‌توان گفت پاسخگویی به نیازها در داخل محله و نداشتن دغدغه برای رفع نیازها در محله از مواردی هستند که بر ویژگی‌های محله خوب تأثیر زیادی دارند:

«خیلی مهمه آدم توی محلی که زندگی می‌کنه، همه چی دوروبرش باشه، لازم نباشه نیم ساعت به ساعت وقت بذاری بری به جای دیگه تهیه کنی» (مرد، ۲۱ ساله و مجرد).

«محلّه‌ای که بتونیم داخلش نیازهای اولیه‌مون رو برطرف کنیم و مغازه و فروشگاه در دسترس باشه. اماکن تفریحی و فضای سبزش خوب باشه. مدارسش خوب باشه. بانک‌های مختلف داشته باشه. از نظر حمل‌ونقل عمومی خوب باشه و مترو و اتوبوس داشته باشه» (مرد، ۳۶ ساله و متأهل).

سکوت، خلوتی و کم‌جمعیت بودن محلّه: خلوت و ساکت بودن محلّه از ویژگی‌های یک محلّه خوب است که بیشتر مشارکت‌کنندگان بر آن تأکید داشته‌اند. اینکه محلّه‌ای دارای خیابان‌ها و کوچه‌های ساکت و آرام باشد و خبری از هیاهو، شلوغی و صداهای مزاحم نباشد، یک ویژگی بارز و دلخواه برای محلّه است. چنین محلّه‌هایی در واقع دارای جمعیت کم، معتدل و مناسب هستند و این موضوع به خلوتی و آرامی محلّه کمک می‌کند. هر قدر محلّه‌ای آرام و خلوت باشد و جمعیت متعادلی داشته باشد، بر خوردهای اجتماعی، فرهنگی و نیز معضلات قابل دید کمتر می‌شود و به بهبود چهره محلّه کمک می‌کند:

«خلوت باشه، آرام باشه، زیاد سروصدا نباشه، شلوغ نباشه» (مرد، ۲۱ ساله و مجرد).
 «جمعیت معتدل داشته باشه» (مرد، ۵۸ ساله و متأهل). «محلّه خوب آرامش و آسایش داره. ساکنه، راحتی داره. بجهت بره تو حیاط یا کوچه می‌دونی محلّه خوبیّه، ساکنه، بافرنگه. از هر لحاظ آدم راحتی» (زن، ۴۵ ساله و متأهل).

معماری و ظاهر خوب محلّه: این ویژگی چند موضوع را به همراه دارد که در یافته‌های ما نیز به صورت یک ویژگی بارز نشان داده شده است. این ویژگی با خود شهرت خوب محلّه، تصویر ذهنی خوب از محلّه، تمیزی و زیبایی محلّه را به همراه دارد. این ویژگی در بلندمدت قیمت زمین را افزایش داده است و سبب شده افراد با سطح اقتصادی و فرهنگی بالا در چنین محلّه‌هایی وارد شوند. به این صورت که محلّه‌ای با ظاهر و معماری خوب و تمیز موجب شهرت خوب محلّه شده است. در نتیجه به تدریج قیمت املاک در این محلّه افزایش یافته است و به دنبال آن افرادی با سطح بالای اقتصادی و اجتماعی وارد این محلّه‌ها شده‌اند که و شهرت خوب محلّه و زیبایی را در آن بازتولید می‌کنند.

این مؤلفه دربرگیرنده مفاهیمی مانند معماری شهری و اصولی، فضای شهری استاندارد، مدرن و شیک بودن ظاهری محلّه، نوساز بودن ساختمان‌ها، نمای خوب و تمیز خیابان‌ها و محلّه‌ها، بافت عریض، پیاده‌روهای خوب و مواردی از این قبیل است:

«آدم دوست داره جایی که زندگی می‌کنه، مدرن و شیک باشه» (زن، ۳۰ ساله و مجرد).
 «محلّه تر و تمیزی باشه، شیک باشه که دو تا فامیل از یه جایی می‌آن آبرومون نره» (زن، ۵۵

ساله و متأهل). «خیابون‌ها و شکل ظاهری فضای شهر مهمه که محیط خوب و مناسب و آرومی داشته باشه، خیابون‌ها و کوچه‌ها ناجور و نامرتب نباشن» (مرد، ۳۸ ساله و متأهل). «به محله خوب از لحاظ فضای شهری استاندارد ساخته شده باشه... امکانات شهرداری و طراحی شهرداری مهمه» (زن، ۳۴ ساله و متأهل).

دخالت نکردن در سبک زندگی دیگران: در محله خوب افراد در سبک زندگی همدیگر دخالتی نمی‌کنند، کسی کاری به کار کسی ندارد، در کار هم دخالتی ندارند، همدیگر را زیر نظر ندارند و در زندگی همدیگر کنجکاو نمی‌کنند. در اینجا و در چنین محله‌ای افراد آزار و اذیتی به هم نمی‌رسانند و سر در کار خود دارند. این‌ها مفاهیم مهمی بود که در این ویژگی نهفته بودند؛ بنابراین احترام به سبک‌های مختلف زندگی و تعامل مناسب با همسایگان در این بعد قرار دارد. امروزه و با تغییرات روی داده در جامعه شهری ایران و به‌خصوص شهر تهران، افراد دارای سبک‌های مختلف زندگی شده‌اند؛ بنابراین در این ویژگی صحبت از مدارا است. در اینجا می‌توان با ایجاد فضاهای اجتماعی در محله‌ها، تسهیل روابط اجتماعی افراد در محله‌ها و زدودن پیش‌داوری‌ها گام برداشت:

«کسی کاری به کار کسی نداشته باشه. فضولی، بی‌ادبی، دخالت نباشه» (زن، ۷۰ ساله). «اینکه هر کس سرش به کار خودش هست، کسی تو کار کسی دخالت نمی‌کنه و آزار به کسی نمی‌رسونه» (مرد، ۳۶ ساله و متأهل). «مردم تو کار همدیگه دخالت نکنن، سرشون به کار خودشون باشه. درک بالایی داشته باشن، کاری به حسن و عیب دیگران نداشته باشن» (مرد، ۳۶ ساله و متأهل).

نبود ناهنجاری‌های اجتماعی و وجود امنیت و سلامت اجتماعی: فضای اجتماعی محله و فضایی که فرد در آن زندگی می‌کند، اگر عاری از ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی باشد و در آن حضور افراد معتاد و موادفروش، جولان اراذل و اوباش، دعوا و مرافعه، سرقت و دزدی و مواردی از این قبیل نباشد، توأم با آرامش و آسایش خواهد بود. افراد در این فضا خاطر جمع می‌شوند و خیالشان راحت خواهد شد؛ بنابراین یکی از ویژگی‌های محله خوب، نبود ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی است. در کنار این ویژگی‌ها، داشتن امنیت، سلامت اجتماعی و محیط اجتماعی سالم، خواسته‌های مطلوب افراد از یک محله خوب است. در واقع سالم‌بودن محله و امنیت‌داشتن در آن به‌خصوص برای کودکان و زنان در ایجاد یک محله خوب اهمیت ویژه‌ای دارد.

محله‌هایی با ناهنجاری‌های اجتماعی زیاد، امنیت کمتر و مناسبات اجتماعی ناسالم، همواره در معرض حرکت‌های جمعیتی زیاد قرار دارند. خروج ساکنان قدیمی و بومی و ورود مهاجران با طبقات اجتماعی و اقتصادی پایین‌تر سبب فرسایش بیشتر محله در چنین محله‌هایی می‌شود:

«محله خوب باید آروم باشد، شلوغ نباشد، معتاد نداشته باشد، موادفروش نداشته باشد. اگر این‌ها نباشد، محله بهشت می‌شه» (زن، ۵۲ ساله و متأهل). «محله خوب باید امنیت داشته باشد، اراذل و اوباش و معتاد نداشته باشد» (مرد، ۶۲ ساله و متأهل). «امنیت و آرامش به نظر من از همه چیز مهم‌تره. من خودم اگر بخوام جایی زندگی کنم، انقدر که امنیتش برام مهمه، انقدر که سلامت اجتماعیش برام مهمه، ایناست که باعث می‌شه این وابستگی رو پیدا کنم که بخوام تو اون محل بمونم...» (زن، ۶۵ ساله و متأهل).

محیط تربیتی مناسب برای فرزندان: یکی دیگر از ویژگی‌های محله خوب، داشتن محیط تربیتی و اجتماعی-فرهنگی مناسب برای فرزندان است. مشارکت‌کنندگان با توجه به دغدغه‌های تربیتی که درباره فرزندان داشتند، محله خوب را جایی می‌دانستند که مکان مناسبی برای بزرگ‌کردن آن‌ها باشد و فضای تربیتی مناسب و همچنین محیط سالم و خوبی را برای بچه‌ها فراهم آورد. در این محیط، کودکان با فرهنگ مطلوبی بزرگ می‌شوند و خانواده‌ها نگرانی زیادی برای آلودگی آن‌ها به ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی ندارند. در چنین محیطی علاوه بر موارد ذکرشده، وجود فضاهای آموزشی مناسب و داشتن مدارس خوب یک اولویت است. در نگاه خانواده‌ها یادگیری از محیط و همسالان نقش مهمی دارد که به آن توجه ویژه کرده‌اند.

«دوست دارم بدونم اطرافیانم مخصوصاً بچه‌ها توی محیط سالمی هستند. دغدغه آینده‌شون و تربیتشون رو نداشته باشم. بافرهنگ بزرگ بشن» (مرد، ۲۰ ساله و مجرد). «محله خوب... از نظر تربیتی محیطش برای بچه مناسب باشه. مردمش عفت کلام داشته باشن، این‌ها خیلی مهمه» (مرد، ۳۸ ساله و متأهل).

تعریف محله خوب: وقتی ویژگی‌ها یا مضامین را در قالب حوزه‌های کلی وارد کردیم، این ویژگی‌ها در سه حوزه مشخص شدند؛ بنابراین با توجه به ویژگی‌هایی که برای محله خوب گفته شد، محله خوب جایی است که دارای سه بعد مهم سلامت اجتماعی، فضای کالبدی و محیطی مناسب باشد که از امکانات و تسهیلات زندگی برخوردار است.

(۱) سلامت اجتماعی شامل وجود آدم‌های خوب و اخلاق‌مدار، دخالت‌نکردن در سبک زندگی دیگران، تعامل سالم و خوب با همسایگان، نبود ناهنجاری‌های اجتماعی، وجود امنیت و سلامت اجتماعی و درنهایت محیط تربیتی مناسب برای فرزندان است؛

۲) فضای کالبدی و محیطی مناسب شامل بهداشت و تمیزی محله، ساکت و خلوت بودن محله، آب‌وهوای خوب و معماری و ظاهر خوب محله است؛

۳) برخورداری از امکانات و تسهیلات نیز شامل دسترسی‌های آسان به ملزومات زندگی، وسایل نقلیه عمومی، وجود فضاهای سبز، پارک و مواردی از این قبیل است.

با توجه به آنچه از این ابعاد و مضامین مطرح شده استنباط می‌شود، به‌طور کلی می‌توان محله خوب را در شهر تهران و از نظر شهروندان این‌گونه تعریف کرد:

«محله خوب جایی است که در آن آدم‌های خوب و اخلاق‌مدار زندگی می‌کنند، در سبک زندگی دیگران دخالتی نمی‌کنند و با همسایگان خود تعامل سالم و خوبی دارند. در چنین محله‌ای ناهنجاری‌ها و مشکلات اجتماعی در سطح پایینی قرار دارد، امنیت و سلامت اجتماعی برقرار است و محیط تربیتی مناسبی برای فرزندان و کودکان وجود دارد. در این محله، دسترسی‌های آسان به ملزومات زندگی و وسایل نقلیه عمومی فراهم است و از فضاهای سبز، پارک و مواردی از این قبیل به مقدار مناسب برخوردار است. همچنین این محله، ساکت و خلوت است و از آب‌وهوا، معماری، ظاهر خوب و بهداشت و تمیزی برخوردار است.»

برخی تعاریف درباره محله خوب عبارت‌اند از:

«محله‌ای هست که دسترسی به خیابون‌های اصلی راحت باشد، ترافیک کمتر باشد، تردد راحت‌تر باشد، دسترسی‌های خرید داشته باشد. از نظر امنیت مشکل نداشته باشد. فضای بافت بازسازی شده، رسیدگی شهرداری و جای پارک برای ماشین‌ها تو خیابون وجود داشته باشد» (زن، ۴۰ ساله، متأهل، محله خوشه‌های بالا).

«اولین ویژگی محله خوب، امنیت هست. بعد فرهنگ مردم اونجاست. این خیلی مهمه؛ یعنی تعامل خوب داشته باشن. با احترام با هم برخورد کنن و به هم اعتماد داشته باشن. به زندگی همدیگه و رفتارهای همدیگه کنجکاو نباشن» (زن، ۳۰ ساله، مجرد، محله خوشه‌های بالا).

«یکی اینکه مردم خوبی داشته باشه که بتونن محله رو حفظ کنن یا به عمران و آبادانش پردازن. برای سالم‌بودنش تلاش کنن. هر کسی به آشغال نریزه و بره. مهم‌ترین عامل در صحیح و خوب بودن هر منطقه‌ای آدم‌هاش هستن و دیگه اینکه دسترسی خوبی داشته باشه، امکانات خوبی داشته باشه... از نظر جمعیتی آروم باشه» (زن، ۳۰ ساله، مجرد، محله خوشه‌های متوسط).

«آروم باشه، بی‌سروصدا باشه، امنیت داشته باشه، دسترسی‌هاش خوب باشه، فضای سبز خوب داشته باشه» (زن، ۴۰ ساله، متأهل، محله خوشه‌های پایین).

درنهایت با توجه به اینکه محله‌ها از خوشه‌های مختلف و با وضعیت اجتماعی و اقتصادی مختلف انتخاب شده بودند، اگر بخواهیم محله‌ها را با مفاهیم شناختی «دانش عامه» به سه طبقه محله‌های بالا، متوسط و پایین تقسیم کنیم و نگاه شهروندان به محله را از این زاویه نگاه کنیم، می‌توان به دو نکته مهم اشاره کرد:

نکته اول، در تعریف افراد از ویژگی‌های محله خوب، در محله‌های پایین بیشتر بر نبود مسائل، مشکلات و بارهای منفی یا سلبی محله تأکید می‌شد و در محله‌های مثبت، تأکید بر وجود مثبت محله و ابعاد انضمامی محله بود؛ برای مثال خلوت بودن محله در برابر نبود سروصدا و شلوغ نبودن محله یا داشتن محیط سالم در برابر نبود مشکلات و مسائل اجتماعی در محله از جمله این ویژگی‌ها است.

نکته دوم، مهم‌ترین تفاوت در میان محله‌های در عوامل و مضامین «ساکت، خلوت و کم جمعیت بودن»، «معماری و ظاهر خوب محله»، «نبود ناهنجاری‌های اجتماعی و وجود امنیت و سلامت اجتماعی» و «محیط تربیتی مناسب برای فرزندان» است. در موارد دیگر مباحث همان بود که در محله‌های دیگر هم مطرح شد، مگر نگاه مثبت یا منفی به مفهوم محله خوب که تا حدودی وجود داشت؛ به طوری که می‌توان گفت محله‌های بالا در این عوامل نسبت به محله‌های پایین در وضعیت بهتری قرار داشتند.

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه به دنبال بررسی ویژگی‌ها، ابعاد و تعریف محله خوب در شهر تهران بود؛ چرا که نقصان در خوب بودن محله می‌تواند مشکلاتی را به همراه داشته باشد. نداشتن تعلق به محله، مشارکت نداشتن، نبود سرمایه‌گذاری در محله، نداشتن احساس همدلی با محله و به‌طور کلی گذران وقت در محله که فرد مترصد موقعیت و امکانات مناسب برای خروج از محله باشد، از پیامدهای این امر هستند. محله با چنین چشم‌اندازی در بلندمدت از ساکنان بومی و قدیمی خالی می‌شود و تحرک جمعیتی آن بالا می‌رود؛ بنابراین به محلی برای مهاجران جدید تبدیل می‌شود. این شرایط درنهایت فرسایش هرچه بیشتر محله و صدمه به شهرت آن را به دنبال دارد، فضای اجتماعی و فرهنگی محله را دچار ناامنی می‌کند و آسایش ساکنان را از بین می‌برد. می‌توان گفت پایداری اجتماعی-فرهنگی و جمعیتی محله‌ها تا حد زیادی به ویژگی‌ها و ابعاد محله خوب بستگی دارد. رشد و توسعه یا عقب‌گرد و فرسایش محله‌ها با ویژگی‌های محله

خوب عجين شده است؛ بنابراین آشنایی با اینکه احساسات شهروندان چگونه نسبت به محله خود شکل می‌گیرد و چه شناختی از ویژگی‌ها و ابعاد محله خوب دارند، می‌تواند برای بهبود وضعیت محله‌ای و شهری در تهران راهگشا باشد.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد شهروندان، محله خوب را جایی می‌بینند که دارای سه بعد مهم سلامت اجتماعی، فضای کالبدی و محیطی مناسب و برخوردار از امکانات و تسهیلات زندگی باشد. این‌ها دقیقاً مواردی هستند که نیومن (۱۹۹۹) و سلیمانی مهرنجانی و همکاران (۱۳۹۵) در زیست‌پذیری محله‌های شهری به آن‌ها اشاره می‌کنند. علاوه بر این، در بعد سلامت اجتماعی، سلیمانی مهرنجانی و همکاران (۱۳۹۵) و فرازمنده و صحنی‌زاده (۱۳۹۲) در بعد فضای کالبدی و محیطی مناسب و همچنین بعد امکانات و تسهیلات زندگی، نظریات زیست‌پذیری و سرزندگی، به‌طور جدی برای داشتن شهری سرزنده و زیست‌پذیر به این ابعاد اشاره کرده‌اند.

همچنین بخش دیگری از نتایج این تحقیق نشان می‌دهد محله خوب جایی است که در آن، افراد خوب و اخلاق‌مدار زندگی می‌کنند، در سبک زندگی دیگران دخالتی نمی‌کنند و با همسایگان خود تعامل سالم و خوبی دارند، ناهنجاری‌ها و مشکلات اجتماعی کم است، امنیت و سلامت اجتماعی برقرار است، محیط تربیتی مناسبی برای فرزندان و کودکان وجود دارد و دسترسی‌های آسان به ملزومات زندگی و وسایل نقلیه عمومی فراهم است. در نهایت محله‌ای ساکت و خلوت است و از آب‌وهوا، معماری و ظاهر خوب و همچنین بهداشت و تمیزی برخوردار است. این تعریف از محله خوب به احساسات و برداشت‌های مثبت از محله بسیار نزدیک است که می‌تواند زمینه‌های شکل‌گیری تعلق به محله را ایجاد کند. پس می‌توان گفت محله خوب با تعلق در پیوند بسیار نزدیکی قرار دارد. اگر محله‌ای خوب باشد، تعلق به محله نیز در آن مثبت و بالا خواهد بود. با این دید می‌توان گفت برای داشتن شهری سرزنده و پایدار که دارای شهروندانی با تعلق بالا به محله است، توجه به ابعاد و ویژگی‌های محله خوب ضروری است که باید به‌طور جدی مورد توجه برنامه‌ریزان و مدیران شهری قرار گیرد.

همان‌طور که بررسی ویژگی‌های محله خوب نشان داد، ساخت و شکل‌گیری محله خوب، تحت تأثیر ویژگی‌های کالبدی و محیطی محله‌ها، ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی و همچنین برخورداری از امکانات و تسهیلات زندگی قرار دارد؛ بنابراین برای ارتقای پایداری اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی محله‌ها و نیز ایجاد محله‌های قابل‌زیست و سرزنده، لازم است به موارد زیر توجه شود:

- ۱) رسیدگی به مسائل و مشکلات محله‌ها از طرف مجموعه مدیریت شهری تهران و نهادهای ذی‌ربط عامل مهمی برای ایجاد محله خوب در شهر تهران خواهد بود؛
- ۲) نیاز است که اقدامات عملی برای بهبود وضعیت ترافیکی محله‌ها، کاهش آلودگی هوا و جلوگیری از موارد ایجاد شلوغی و مزاحمت برای شهروندان انجام شود؛
- ۳) رسیدگی و ارائه برنامه برای بهبود وضعیت ظاهری محله‌ها، همچنین درپیش‌گرفتن برنامه‌هایی برای رفع کج و معوجی محله‌های شهری، نوسازی بافت‌های فرسوده و نامناسب و... در درازمدت به بهبود دید ساکنان محله می‌انجامد؛
- ۴) لازم است اقدام اساسی برای نظافت و تمیزی محله‌ها و بهبود چهره ظاهری محله‌ها انجام شود. در واقع این موضوع از مواردی است که چندان به هزینه زیادی نیاز ندارد، ولی به شهروندان القا می‌کند که مدیران شهری به وضعیت آن‌ها توجه دارند؛
- ۵) برنامه‌ریزی در جهت گسترش امکانات و تسهیلات شهری برای تمام مناطق شهری تهران و همچنین گسترش دسترسی محله‌ها به وسایل نقلیه عمومی و مترو گام مناسبی برای بهبود وضعیت محله‌ها در درازمدت است؛
- ۶) برنامه‌ریزی برای گسترش فضاهای سبز و پارک در نقاط مختلف شهر به سرزندگی محله‌ها کمک می‌کند و سبب می‌شود افراد به محله‌های خود تعلق بیشتری پیدا کنند؛
- ۷) درپیش‌گرفتن محدودیت‌هایی برای گسترش بی‌رویه ساختمان‌سازی و ایجاد مجتمع‌های مسکونی در محله‌ها که بیشتر از ظرفیت محله‌ها گسترش می‌یابند و موجب شلوغی و ازدحام جمعیت می‌شوند، با امکانات محله و توانمندی‌های محله سنخیتی ندارند؛
- ۸) لازم است برای کاهش مشکلات و ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی در محله‌ها به‌خصوص مسائل و ناهنجاری‌های قابل‌مشاهده تلاشی جدی و ضربتی صورت گیرد؛
- ۹) لازم است مجموعه مدیریت شهری، برای شکل‌گیری روابط اجتماعی پایدار و سالم در میان همسایگان و افراد محله‌ها فضاهایی را ایجاد کند. در این خصوص، گسترش فعالیت‌های سرای محله‌ها یا شکل‌گیری نهادهای مشابه کارساز است؛
- ۱۰) نیاز است ابتدا برای بهبود وجهه اجتماعی و شهرت برخی از محله‌ها، فعالیت‌ها و اقداماتی صورت گیرد تا صورت برخی از محله‌ها بهبود پیدا کند و بهتر شود. دوم برنوسازی برای محله‌های مختلف به سرزندگی و پویایی محله‌ها کمک می‌کند و می‌تواند تعلق به محله‌ها را تقویت کند.

منابع

- ابراهیم‌زاده، حسین، هاشم‌زهی، نوروز، اشتری، اباذر و مفرح، فاطمه (۱۳۹۳)، «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تعلق شهروندان تهرانی به محله (جامعه مورد مطالعه: ساکنان بالای ۱۸ سال منطقه ۲۲ تهران)»، *مدیریت شهری*، شماره ۳۷: ۱۵۱-۱۶۴.
- باستانی، سوسن و نیکزاد، سلمه (۱۳۹۳)، «شبکه‌های اجتماعی فردی و دلبستگی به محله در شهر تهران: با تأکید بر وسایل ارتباطی نوین»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، سال سوم، شماره ۲: ۱۹۳-۲۱۹.
- خراسانی‌زاده، فرنوش، صابری، حمید، مومنی، مهدی و موسوی، میرنجف (۱۳۹۹)، «تبیین ساختاری عوامل مؤثر بر سرزندگی در فضاهای عمومی شهری اصفهان از دیدگاه شهروندان و گردشگران»، *نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی*، سال بیست‌وچهارم، شماره ۷۲: ۱۵۱-۱۸۱.
- رشیدی، ابراهیم، حصاری، اصغر، موحد، علی، تولایی، سیمین و موسوی، میرنجف (۱۳۹۵)، «تحلیل فضایی منطقه کلان‌شهری تبریز با رویکرد زیست‌پذیری»، *فصلنامه فضای جغرافیایی*، سال شانزدهم، شماره ۵۴: ۱۵۵-۱۷۶.
- ساسان‌پور، فرزانه، تولایی، سیمین و جعفری اسدآبادی، حمزه (۱۳۹۳)، «قابلیت زیست‌پذیری شهرها در راستای توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران)»، *مجله جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)*، سال دوازدهم، شماره ۴۲: ۱۲۹-۱۵۷.
- ساسان‌پور، فرزانه و جعفری اسدآبادی، حمزه (۱۳۹۲)، اصول و ویژگی‌های شهر زیست‌پذیر، *اولین همایش ملی جغرافیا، شهرسازی و توسعه پایدار*، انجمن محیط‌زیست کومش، دانشگاه صنعت هوایی.
- سراج‌زاده، سید حسین (۱۳۸۹)، *تیپولوژی (خوشه‌بندی) محلات شهر تهران؛ خوشه‌های دهگانه*، معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
- سلیمانی مهرنجانی، محمد، تولایی، سیمین، رفیعیان، مجتبی، زنگانه، احمد و خزائی‌نژاد، فروغ (۱۳۹۵)، «زیست‌پذیری شهری: مفهوم، اصول، ابعاد و شاخص‌ها»، *پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، دوره چهارم، شماره ۱: ۲۷-۵۰.
- علاء‌الدینی، پویا و پورمیرغفاری، مریم‌سادات (۱۳۹۷)، «مدیریت محله و شوراییاری در تهران: ارزیابی حکم‌روایی شهری در حسن‌آباد زرگنده»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، سال هفتم، شماره ۱: ۲۵-۵۲.

فاضلیان، سید محسن و قاسمی، محمدرضا (۱۳۹۲)، «بررسی ویژگی‌های فضاهای اجتماعی مناسب در ایجاد حس تعلق به محله (مورد مطالعه: منطقه ۲ شهرداری تهران)»، *فصلنامه مطالعات مدیریت شهری*، سال پنجم، شماره ۱۶: ۷۰-۵۷.

فرازمند، راحله و صبحی‌زاده، مهشید (۱۳۹۲)، «بررسی و تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار بر سرزندگی از دیدگاه تعاملات اجتماعی در ارزیابی عملکرد فضاهای عمومی شهری (نمونه مطالعاتی: محدوده پارکینگ شهرداری کرمانشاه)»، *پژوهش‌های شهری هفت حصار*، سال دوم، شماره ۶: ۲۹-۴۲.

فکوهی، ناصر (۱۳۸۳)، *انسان‌شناسی شهری*، تهران: نشر نی.

فلیک، اووه (۱۳۸۷)، *درآمدی بر تحقیق کیفی*، ترجمه هادی جلیلی، تهران: نشر نی.

قربان‌پور، مریم، زالی، نادر، یوردخانی، مختار و آزاده، سیدرضا (۱۳۹۷)، «ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر تقویت سرزندگی در مسیرهای پیاده شهری (مطالعه موردی: پیاده‌راه علم‌الهدی شهر رشت)»، *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، دوره سیزدهم، شماره ۱: ۱۰۵-۱۲۳.

لطیفی، غلامرضا، جمعه‌پور، محمود و گریوانی، سلیمه (۱۳۹۳)، «مطالعه تطبیقی سرزندگی شهری در محلات مجیدیه جنوبی و سعادت‌آباد تهران»، *مجله مدیریت شهری*، شماره ۳۴: ۲۷-۴۰.

موسوی‌نور، سید علی، وارثی، حمیدرضا و محمدی، جمال (۱۳۹۵)، «ارزیابی و تحلیل مؤلفه‌های زیست‌پذیری کلان‌شهر تهران»، *مجله جغرافیا (فصلنامه علمی پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)*، سال چهاردهم، شماره ۵۱: ۲۳۷-۲۵۸.

نعمتی، داریوش، زمردیان، امیرحسین، نوری‌نیا، حسین، برغمندی، هادی و موسی‌نژاد، پریسا (۱۳۹۲)، *راهنمای پژوهش‌های محله‌ای شهر تهران*، تهران: نشر تیسرا.

هدایت‌نژاد کاشی، سیدمصطفی، هادیانی، زهره، حاجی‌نژاد، علی و عسگری، علی (۱۳۹۸)، «سرزندگی شهری مفهومی میان‌رشته‌ای: (واکاوی اصول، ابعاد و شاخص‌ها)»، *مطالعات ساختار و کارکرد شهری*، سال ششم، شماره ۲۰: ۷۵-۱۰۷.

Alexander, K. D. (2020), **Book Review: Palaces for the People: How Social Infrastructure Can Help Fight Inequality, Polarization, and the Decline of Civic Life**. *Acta Sociologica*, 63(1): 126-127.

Atak, S. (2020), **the Impact of Urban Form on Urban Vitality: Comparative Analysis of Two Cases in Yenikale Neighborhood**. MA Thesis in Urban Design, the Graduate School of İzmir Institute of Technology.

Braun, V. & Clarke, V. (2006), Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2).

Evans, P. B. (2002), **Livable cities? Urban struggles for livelihood and sustainability**. Berkeley: University of California Press.

Guest, G. (2012), **Applied Thematic Analysis**, SAGE Publications, Inc.

Hahlweg, D. (1997), **The City as a family**. In S. H. Lennard, S. von Ungern Sternberg, H. L.

Lee, K. (2021), Factors Influencing Urban Livability in Seoul, Korea: Urban Environmental Satisfaction and Neighborhood Relations. *Journal of Social Sciences*, 10: 138.

- Mcmillan, D. W., & Chavis, D. (1986), Sense of Community: A Definition and Theory. **Journal of Community Psychology**, 14(1):6-23.
- Newman, P. W. G. (1999), Sustainability and cities: Extending the metabolism model. **Landscape and Urban Planning**, 44(4): 219-226.
- Norouzian-Maleki, S. et al. (2015), Developing and testing a framework for the assessment of neighbourhood liveability in two contrasting countries: Iran and Estonia. **Ecological Indicators**, 48: 263-271.
- Okulicz-Kozaryn, A. (2011), City life: Rankings (livability) versus perceptions (satisfaction). **Social Indicators Research**, 110(2): 433-451.
- Selezneva, E. (2011), **Urban Vitality: Exploring the Centrality Conditions**. University of Technology, department of Urbanism.
- Timmer, V., & Seymoar, N. K. (2005), **The livable city**. Vancouver working group discussionpaper, the world urban forum 2006. Vancouver: UN Habitat – International Centre for Sustainable Cities.
- Zhan, D., Kwan, M., Zhang, W., Fan, J., Yu, J., & Dang, Y. (2018), Assessment and determinants of satisfaction with urban livability in China, **Cities: The International Journal of Urban Policy and Planning**, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.02.025>

